

Прометей (скорочено)

Андрій Малишко

(Поема)

З-за ріки видно дві кручі — одна зелена, чорна друга. "На чорній кручі чорний дуб, як добрий воїн—вітролюб, весь посмаглілий, обгорілий, стоїть на кручі потемнілий. Кому б сказати все? Кому б?"

Оживає тиха пристань. В артілях виспіли жнива: вантажать кавуни й дині. Пахне молодим житом, рибою, смолою та тютюном.

I

Поснули вантажники з артілі, тільки п'ятеро сивих плотарів варили кашу на вечерю й тихо говорили. Підсів до них і автор.

Молодий плотар розповідав, що під час війни хлопчик з їхнього села знайшов тут трьох наших бійців. Двоє старіших були вже мертвими, а третій, юнак,— тяжко поранений.

Селяни сховали його на горищі, "немов за братом, за ним дивились". Незабаром "юнак вже зводивсь насторожі, відчув живу, гарячу кров". Був він із Смоленщини, де такі ж привітні люди, такі ж жита, "а в матерів такі ж смугляві, чесні руки, а в довгі дні боїв і муки і їхній край, як наш, горів..."

Отож, бійця поклали у stodолі на скошену траву, перебинтували груди. Сорочка в пилу — аж руда. А юнак говорить: "Нічого,... оживу. Смертям двом... не бувати, одну ж обдурим, не біда". Сусід запропонував свою одежину, бо скоро можуть бути німці, але солдат відмовився, так і лежав у своїй пілотовці, у гімнастюрці польовій.

II

Бійцю полегло, він міг уже підвестися. їв картоплю "в мундирах" і згадував свій полк. Там думають, мабуть, що він убитий. А він живе! Ще трохи одужає — і сам перепливе Дніпро! Але це поки що у мріях. Заходить хлопчик, його рятівник. Юнак розпитує, яка там обстановка. Хлопчина говорить, що німцям, мабуть, капут, бо вони не сплять, наставили сторожі і щось там шепчуть, гелґочуть. Йому б оце до школи, та її замкнуто.

В ліску "багряною габою" кленове листя лежить, чорногузи клеочуть на містку. І згадав юнак своєї Смоленщини поля, калину "в пурпурі, дуби, на отчій хаті голуби", гармошку, яка так грає, що серце крає.

Попросив хлопчину принести хоч якусь книжку. Але книг нема, бо навіть за листівку — тюрма.

Раптом хлопчик згадав про "Кобзар". Швидко приніс. Стали читати, і ось уже "бреде сліпий кобзар, і Гонта кличе на пожар, Кавказькі гори, в млу повиті, рясною кровію політі, чолом підводяться до хмар. І Катерина півжива дитя в хуртечі сповива, сніги колишуться над нею, орел жадібний Прометею криваве серце розбива". Хто ж той Проме-тей? "То був юнак, що в бога вкрав вогонь і знак того вогню приніс людині".— "І

богубив його?" — "Ні, ні, скарвав довічно, в єдині прикув до скелі, мов к порогу".— "То й що?" — "Він не скорився богу".— "Ото людина!"

Так говорили між собою до півночі хлопчик і солдат.

III

По дворах, як та чума, ходила облава німців. "Жах, німий, холодний, до світанку гримів прикладами на ґанку, стріляв, свистів, палив у прах".

Ось уже мигає ліхтарень у stodолі, де спить боець. Схопили його, як сірі круки. Коли виводили за двір, погляд юнака впав на дві обірвані ворітні. Здавалось, вони шептали:

"Нам повір.

Ми цю обійдемо біду,

Ми ще скрипітимем в ладу,

До нас хазяїн хліб везтиме,

Весілля бубнами густими

Стрічати буде молоду.

А ти прихोдь, як будеш жив,

До нас у гості після жнив,

І щоб твоє зраділо око,

Ми так відчинимось широко,

Щоб ти й сучечка не вчепив!.."

IV

Вранці бійця вивели з комірки після допиту на майдан. Як важко йти перші кроки! Про що він, цей юнак, думає в ту мить? Про те, що його день одшумить, що не дочекається він першої любові? Чи, може, проклинає й сонце, й трави, "вечірніх зір м'які заграви"? Ні, цього не можна проклясти, бо він повинен жити для мсти, для воскресіння.

Тривожить його інше: чи скаже хто друзям, матері, що не зневірився він, не похилився від ран, а чесно вмер? І що інша мати доглянула його, як рідного...

Ну от і все. Б'є барабан. На майдані завмерли жінки, діти, згорблені діди. Юнак — у пілотовці своїй, у гімнастюрці польовій. "В очах ні крику, ні скорботи, таким ходив, мабуть, і в бій".

Людей фашисти питають: "Це ваш?" І всі від малого дівчати до старого діда дружно відповідають: "Це наш!" І ковалі, теслі, дивлячись на мозолясті руки юнака, підтверджують, що він — їхній.

І вже земля, піднявши цвіт, Від круч, від поля, від воріт, Уставши камнем і травою, Вітрами й ніччю грозовою, Кричить:— Це наш! Іду на звіт.,.

Як він мить оцю зустрів! Він жив і житиме одини, треба сховати муку на лиці.

Тоді німці заперечили:

— Це ваш? Ви брешете. Не ваш! Чому ж у нього патронташ І п'ять гранат знайшли в соломі? Він ночував в чужому домі, Він двічі ранений. Він — наш! Ми з ним по—своєму. А вам Я все сторицею віддам: В теплушки всіх, гайда в дорогу. Хати ж — з

порогу до порогу Спалю, стопчу — віддам чортам.

Люди хитнулися, як лан колючої трави. Тільки очі горіли дідівські та дівочі, і сльоза блищала в матері—вдови.

Боець підвівся, поглянув на майдан, уявив цих людей у сірих теплушках, ступив уперед два кроки і сказав: "Стріляй! Розвідник я. Солдат".

V

Чотири дні й чотири ночі тримали воїна в холодній комірці. Йому знову пригадувався рідний полк, клекіт бою, зоряні світанки.

Аж ось у двері стукають. Все. Надії край. Такий короткий день і такий короткий вік. А кому це розкладений вогонь на кручі? Унизу гомонить людський потік. Б'ють барабани. Літає вороння.

Юнака повели на шпиль. А людські очі просили: говори, скажи що-небудь! Його скрутили ремінням, підняли високо на дубі.

І стало видно йому білий парус з—за ріки, усе Лівобережжя, рідні армії й полки. Як товариші —бійці зайняли нові рубежі, а кошовар зварив обід, і листи доставили в траншею. Що ж, колись

Земля повернеться, й над нею Умитий день зійде без бід.

А в юнака — ніч біля ніг. Огонь, звиваючись, побіг до рук.

...Юнацькі руки молоді. Вам добре б тішитись в труді. Тесать, копать, залізо б гнути, Садити сад, зелені рути, Плоті гонити по воді.

Кохання б в серце полилось,— Вам гладить золото волось, Своє тепло — коханій дати. Ви ще не вміли обнімати, А воювати — довелось...

Огонь сягає до очей юнака. Дуб палає в мільйони свіч. І сушить груди мука люта. Реміння перегоріло і боець, як та птиця, під зойк людей летить униз.

Тріпоче серце: "Я люблю У спразі, в радості, в жалю, Огнем напоєне до краю, Горю, м'ятежне, не згоряю! І не прошу, і не молю..." — Дивіться, люди, по мені Устануть інші в пломені, Ставайте й ви в трудні походи. Не вип'ють прокляті заброди Живущу кров мою. О ні!

Димить димовище під хмару, тріщить дуб оджару і тліє з серцем до кінця.

Ущухло вогнище. Людей погнали в село. Лише хлопчак засмучений залишився на попелищі. Довго дивився, тоді не витримав і впав на землю у плачі. Потім зібрав жаркі вуглини — серця стлілого останки — і заховав на грудях:

"Живіть мене теплом своїм,

Я понесу вас в кожен дім,

Щоб знов життя людське розквітло,

Чи ж ваше горде, яре світло

Не вмере, як одинокий грім?"

"Ой хлопчику, хороший мій,

Чому ти плачеш? Зрозумій,

У добре літо, в гошу весну

Я знову встану, я воскресну

Цвітком людських ясних надій..."

Світало. Хлопці-плотарі підтягали якорі. Дуб стояв, як чорний меч, і торкався білої зорі.

І здалося авторові, що це він стоїть, горить і не згоряє. Що вже спалений стоїть "в тривожнім віці на краю" і людям серце простягає. А спогад лине з далини:

О мій русявий Прометею, Загублений в ночах війни!..

1946 р.